

Ірина Дуднікова,
доцент, зав. аспірантурою,
Європейський університет (Київ)

УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ АДАПТАЦІЇ ДО СОЦІУМУ В КОНТЕКСТІ ОСВІТЯНСЬКОЇ ПАРАДИГМИ

Адаптація – (від лат. adaptation – пристосування) – сукупність морфологічних, поведінкових, популяційних та інших особливостей виду, які забезпечують можливість специфічного способу життя в певних умовах; сукупність способів адаптації надає життєдіяльності організму рис доцільності [1]. Адаптацією називається також сам процес формування пристосувань організмів до умов пристосування; виникає і розвивається під впливом основних чинників органічної еволюції – мінливості, спадковості, природного чи штучного добору; вид взаємодії особистості чи соціальної групи із соціальним середовищем, в процесі якого узгоджуються вимоги і очікування його учасників. Найважливіший компонент адаптації – узгодження самооцінок, тяжіння і очікування суб'єкта з його можливостями і з реальністю соціального середовища. Поняття «адаптації» виникло в біології для визначення пристосування організмів до умов існування і звички до нього. Психологічна адаптація визначається активністю особи і (чи) групи і виступає як єдність аккомодатії (засвоєння правил середовища, «уподібнення» до неї) і асиміляції («уподібнення» собі, модернізація середовища), звідси – адаптація і одночасно, адаптуюча активність особистості чи групи. Зі сторони соціального середовища адаптація визначається цілями діяльності, соціальними нормами – способами їх досягнення і санкціями за відхилення від цих норм; зі сторони особистості чи групи адаптація залежить перш за все від сприйняття і оцінки цих цілей, норм і санкцій. Це визначається її самосвідомістю, що виявляється в образі «Я» особистості чи в почутті «ми» групи [2].

Розрізняють наступні варіанти адаптаційної взаємодії, що залежить від ступеня активності і напряму діяльності особистості і групи. Підкорення середовищу, при якому власні цілі особистості чи групи і способи їх досягнення загально визнані, традиційні, повністю відповідають соціальним нормам. Оновлення середовища, при якому для досягнення загальноприйнятих і схвалених цілей використовує нешаблонні, несхвалені чи невідомі раніше способи. Ритуалізм, при якому, переслідуючи незагальноприйняті цілі, особистість чи група використовує схвалювані чи загальноприйняті способи, суворо слідуючи традиціям і ритуалам [3]. Найважливішою умовою успішної адаптації є оптимальне співвідношення адаптивної і адаптуючої діяльності, в залежності від конкретних умов, ситуацій. Основа цього – високоусвідомлена творча діяльність, безперервний змістовний обмін із соціальним середовищем, з суспільством в цілому, що сприяє якісному оновленню середовища, особистості чи групи, переходу їх на новий більш високий рівень. Це вимагає усвідомлення себе як діяча, вірного особистості чи групи, переходу їх на новий більш високий рівень [4]. Це вимагає усвідомлення себе як діяча, вірного сполучення розумних потреб особистості чи групи із задачами соціального середовища, що можливо лише при певних соціальних умовах. Так, в суспільстві, при якому цілі особистості не сполучаються з суспільними цілями, успішна адаптація в багатьох випадках в принципі неможлива, в результаті чого виникають різні форми відхиленої поведінки (крайні її форми пов'язані з дезадаптацією соціального суб'єкта, розузгодження вимог і очікувань соціального середовища і суб'єкта, що виявляється в аномії розпаду діяльності). Поняття «адаптації» використовується також при аналізі систем «людина – машина». В ряді сфер (медицина; юриспруденція) застосовується термін «реадаптація»; іноді адаптація розуміється у вузькому смислі як процес пристосування суб'єкта до певних зовнішніх умов і впливом; різного роду процеси пристосування індивіда (соціальної групи) до соціального середовища; інтеграції індивідів у нове соціальне оточення; адаптивний підхід – це уявлення про

соціалізацію, згідно з якою життя людини – це ряд криз, до яких необхідно пристосуватися [5].

Адаптація являє собою процес і результат перебудови функціонування організму і поведінки, у відповідь на нові вимоги виробничого середовища, а також з метою забезпечення їхньої взаємодії та розвитку. Трудова адаптація виступає як необхідна умова і провідний механізм соціалізації особистості. Адаптація – це двосторонній процес, у якому індивід не лише пристосовується до оточуючого середовища, до змінених умов буття, але й сам впливає на дане середовище, змінює його, чим і забезпечується еволюційний перехід від одного рівня функціонування суспільства до іншого, найчастіше – вищого. Серед головних ознак соціальної адаптації слід назвати активне, творче включення індивіда у процес створення умов для реалізації його потреб, життєвих цілей; пристосування до між особистісних стосунків, властивих даному середовищу, до екологічного та культурного оточення тощо. Найвищою формою адаптації людини до середовища можна вважати її творчість, яка є універсальною родовою ознакою і сутнісним проявом людської діяльності.

Творчість являє кінцевий підсумок активності цілісної людської істоти, переробки енергії та інформації шляхом діяльнісного-есенціального досягнення речових результатів і завдяки активізації духовних процесів шляхом звернення до зовнішніх, загальніших шарів духовності (трансцендентування), а також мобілізації внутрішніх духовних ресурсів суб'єкта (віртуалізація). Саме творчість дозволяє особистості досягти рівня суб'єкта життя. Життя людини має адаптивний характер, тобто є адаптацією організму до навколишнього середовища – єдністю стресу, пам'яті і домінанти. Якщо на біологічному рівні адаптація відбувається інстинктивним, несвідомим шляхом, то на соціальному рівні даний процес здійснюється завдяки стратегії. Стратегія передбачає накопичення певного роду знань, в контексті соціального життя стратегія – це акумулятор життєвого досвіду соціального організму. Крім цього, стратегія визначає домінанту – той напрямок діяльності, який забезпечує життєдіяльність організму в умовах стресу або його наслідків [6].

Тому у суспільному, так би мовити, змісті життя особистості є здібність особистості до само відтворення, зростання і розвитку саморегуляції, які володіють спадковістю і непостійністю, дискретністю і цілісністю, подразненням і ритмічністю як активної частини і суб'єкту суспільного світу. Задачі формування соціально активної особистості, що ефективно адаптується до соціуму, викликані концепцією довгострокового соціально-економічного розвитку країни на період до 2030 року. Для того, щоб правильно організувати процес адаптації студентів до навчання у ВНЗ, слід щоб у кожному ВНЗ була розроблена концепція адаптації студентів до нових умов розвитку освітнього простору в умовах глобалізації, у результаті чого студент виступає суб'єктом нових видів відносин і діяльності і, таким чином, отримує можливість оптимально виконувати свої функції. Це пристосування студента до нових умов середовища ВНЗ і до нових видів діяльності. В основі процесу адаптації лежать суперечності між вимогами, які пред'являються до умов нового середовища ВНЗ і готовність студента до цих умов на основі його попереднього досвіду [7].

Адаптація – це не просто пристосування до нових умов, а суперечливий і складний процес, що включає момент активності індивіда і супроводжується певними зсувами у структурі його особистості. Важливою педагогічною умовою ефективної адаптації особистості є формування певних способів поведінки, що дозволяють їй реагувати успішно на реалізацію тих чи інших труднощів і сприяти формуванню певних способів і моделей поведінки, що допомагають особистості оволодіти новою моделлю діяльності. Адаптація молодшої людини до навчання у ВНЗ – це основа формування майбутньої моделі професіонала-особистості, що буде сприяти конкурентоспроможності і виконанню довгострокових планів соціально-економічного розвитку країни та її інтеграції до загальноєвропейського простору [7].

Література

1. Воронкова В. Г. Концепции взаимосвязи человека, сознания, разума в контексте виртуально-информационного пространства // *Philosophy & Cosmology*. 2013.
2. Воронкова В. Г. Гражданское общество как парадигма, концепт и конструкт социально-философского дискурса // *Philosophy & Cosmology*. 2015. Vol. 15. P.198 -215.
3. Кивлюк О. П. Проблеми трансформації змісту та технологій навчання під впливом інформаційної революції // *Гілея : науковий вісник: збірник наукових праць*. - Київ: Вид-во УАН ТОВ "НВП "ВІР", 2010. Вип.40. С. 314-319.
4. Нікітенко В. О. Геокультурні цінності в умовах сучасного світового розвитку: соціально-філософський вимір // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2013. Вип. 54. С.266-280.
5. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Сучасна геокультура як соціокультурний феномен культурної глобалізації // К: «Видавництво «Гілея», Вип. 72. 2013. С.
6. Олексенко Р. І. Формування культури засобами масової інформації // *Fundamental and applied science*. 2015. С. 172-175.
7. Рижова І. С. Культура як найбільш фундаментальний спосіб людського буття // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2011. Вип.46. С. 126-134.